

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมมีความหมายตามรูปศัพท์ว่าแนวทางที่คิดในการปฏิบัติ พระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2485 ให้คำนิยามว่าวัฒนธรรมว่า หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน มนุษย์วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเป็นสามขั้นดังนี้¹

1. ขั้นรูปธรรม (Savage Culture) มนุษย์มีความเป็นอยู่เหมือนสัตว์ ศึกษานจนถึงสมัยมนุษย์รู้จักใช้หินเท่านั้น
2. ขั้นอารยธรรม (Barbarian Culture) ในขั้นนี้มนุษย์รู้จักใช้ภาษา เครื่องเคลือบดินเผา ไขเหล็กเป็นอาวุธ เลี้ยงสัตว์จนรู้จักใช้หนังสือเป็นครั้งแรก
3. ขั้นอารยธรรม (Civilization) เป็นสมัยที่มนุษย์รู้จักใช้หนังสือ สร้างศิลปะ และ เครื่องดนตรีต่าง ๆ

มนุษย์จึงถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น เพราะมีสติปัญญาและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ นำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และประการสำคัญที่สุดก็คือ ใช้ภาษาสื่อความหมาย ความนึกคิดของตน สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นนั้นอาจจำแนกได้ 4 ประเภท คือ วัฒนธรรม คติธรรม เนติธรรม และ สหธรรม²

ด้านวัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย สร้างที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ การประพันธ์ ศิลปวัตถุและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

¹ เสฐียรโกเศศ, วัฒนธรรมเบื้องต้น, (พิมพ์ครั้งที่ 2, พระนคร:ราชบัณฑิตยสถาน, 2504), หน้า 31-32.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 45-63.

ด้านเนติกรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่ทำให้คนในสังคมปฏิบัติตาม

ด้านคติกรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตและจริยวัตร เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความโอบอ้อมอารี ความเพียร เป็นต้น

ด้านสหกรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม คุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ความจำเป็นและความต้องการทางสุนทรียภาพก่อให้เกิดศิลปบริสุทธิ์ (Pure Arts) ศิลปประยุกต์ (Applied Arts) ศิลปะตกแต่งและมัณฑนศิลป์ (Decorative Arts) และศิลปะทางภาษา อันได้แก่บทกวีนิพนธ์นิทานคำกลอน เพลงพื้นเมือง เพลงกล่อมเด็ก ปริศนา คำพังเพย สุภาษิต และการละเล่นต่าง ๆ

ความสำคัญของการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

บุคคลในสังคมได้รับมรดกทางวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษและปรับปรุงถ่ายทอดให้บุคคลอื่นในสังคมต่อไป มรดกทางวัฒนธรรมนี้ยอมแสดงเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละประเทศแต่ละท้องถิ่น

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) คือ มีความเปลี่ยนแปลงตามสภาพสิ่งแวดล้อม บุคคลในสังคมอาจจะยอมรับวัฒนธรรมใหม่ให้กลมกลืนกับโดยพยายามเลือกเอาแต่สิ่งที่ดีมาปรับปรุงวัฒนธรรมของตน ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลในสังคมยอมรับวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมด ก็จะไม่เหลือวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่แล้ว

สังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว¹ โดยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย ขัดต่อศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พัทธยา สายหู² ได้

¹ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, "ปัญหาสังคม" ปัจจุบันและอนาคตของสังคมไทย, (พระนคร: สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 66.

²พัทธยา สายหู "สังคมไทยปัจจุบันและอนาคต" ปัจจุบันและอนาคตของสังคมไทย, (พระนคร: สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 92-93.

กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยว่า "คนไทยปัจจุบันนี้มิได้อยู่กันตามแบบประเพณี
เราอยู่กันตามแบบสมัยนิยมตามแบบอารยธรรมสากลอันถือกันว่าเจริญแล้ว" เมื่อสภาพของ
สังคมไทยเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครู จึงมีความสนใจใคร่คนคว่าเกี่ยวกับวัฒนธรรม
ชนบทธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นในสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์เพื่อที่จะ

1. ค้นหาขณะที่สังคมไทยเปลี่ยนไปนั้น วัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีคุณค่าควรแก่
การรักษาและถ่ายทอดแก่เยาวชนรุ่นหลัง
2. เพื่อที่จะนำคุณค่าคหกรรมศาสตร์มาประกอบการสอนวิชาต่าง ๆ หรือเป็นเครื่องมือ
ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนสืบไป

ในขณะที่เกี่ยวกับการศึกษาของเก่าก็เพื่อจะเปรียบเทียบกับของใหม่เพราะของเก่า
เป็นเค้าที่จะสะท้อนให้เห็นลักษณะเดิมที่ซ่อนเร้นอยู่ในของใหม่นั้นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยคหกรรมศาสตร์ บ้านหมอนเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเก็บรวบรวมคหกรรมศาสตร์บ้านหมอนเมืองเก่าเป็นหมวดหมู่ มีให้สูญหาย
2. เพื่อศึกษาค่าคุณค่าคหกรรมศาสตร์บ้านหมอนเมืองเก่า กล่าวคือ แปลความหมาย
วิเคราะห์ให้ละเอียดลึกซึ้ง เพราะคุณค่าที่ได้รับจะสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจน
ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในท้องถิ่นนั้น
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าคหกรรมศาสตร์บ้านหมอนเมืองเก่าต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยมีดังนี้

1. วิจัยคหกรรมศาสตร์เฉพาะที่เป็นมรดกภูมิปัญญาอันประกอบไปด้วยเพลงกล่อมเด็ก

เพลงหยอกเด็ก ผญา ชะล่ำ และนิทานชาวบ้าน ของหมู่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

2. วิจัยคุณค่าคติชาวบ้าน โดยแปลความหมายและวิเคราะห์ความ

ความจำกัดของวิทยานิพนธ์

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์ที่ถ่ายทอดสืบกันมา วิทยากรที่ให้ข้อมูลมีจำนวน 13 ท่าน ความจำกัดของงานวิจัยนี้จะมีได้เพียงจากข้อมูลรวบรวมจากวิทยากรจำนวนหนึ่งเท่านั้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ได้รวบรวมคติชาวบ้านหมู่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ไว้ให้สูญหาย
2. การรวบรวมข้อมูลศึกษาคุณค่าให้ประโยชน์ในด้านความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าคติชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพท้องถิ่น วิถีดำเนินชีวิต
3. ได้รับความบันเทิงใจจากคติชาวบ้าน
4. งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. รวบรวมคติชาวบ้านเฉพาะที่เป็นมุขปาฐะอันประกอบด้วยเพลงกล่อมเด็ก เพลงหยอกเด็ก ชะล่ำ ผญา นิทานชาวบ้าน ควบการจดบันทึกและบันทึกเสียงด้วยแถบบันทึกเสียง

2. ถอดข้อความจากแถบบันทึกเสียง เป็นภาษาถิ่นอีสาน
3. ถอดข้อความจากภาษาถิ่นอีสานเป็นภาษาไทยกลาง
4. จัดแบ่งประเภทเพลงกล่อมเด็ก เพลงหยอกเด็ก ซะลำ ฉญา และนิทาน
ชาวบาน
5. วิเคราะห์ความหมายและศึกษาคูคําของเนื้อเรื่อง ถ้อยคําสํานวนที่สะท้อน
ให้เห็นค่านิยมในค่านิยม วิถีคําเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี
6. สรุปผลการวิจัย และเสนอขอเสนอแนะให้ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าคหิชาวบาน
ได้ศึกษาค้นคว้าไหละเอียคต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงวิทยากรและจดบันทึกแล้วจึงถอดความ
จากเทปบันทึกเสียง เป็นสำเนียงภาษาพูดชาวบานเมืองเกา เขียนข้อมูลเป็นภาษาอีสานให้
ได้สำเนียงภาษาพูด โดยใช้เครื่องหมายวรรคตอนบอกหน่วยเสียง ลักษณะภาษาถิ่นหมุบาน
เมืองเกาแตกต่างกับภาษาไทยกลางดังต่อไปนี้

1. หน่วยเสียงพยัญชนะ

ก. หน่วยเสียงพยัญชนะต้นในภาษาถิ่นอีสานโดยทั่วไปและหมุบานเมืองเกา
มี 20 หน่วยเสียง¹ คือ

1. ก / ก / / k /

2. ข ค ฉ / ค / / kh /

3. ง / ง / / ṅ /

¹ซอนกลิ่น พิเศษสกลกิจ, "ภาษาถิ่น" คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูงของครูสภา,
(พระนคร:โรงพิมพ์ครูสภา, 2511), หน้า 753-802.

- 4. จ / จ / / c /
- 5. ฉ ย / ฉ / / n̄ /
- 6. ฎ ก ท / ก / / d /
- 7. ฏ ท / ท / / t /
- 8. ฐ ท ฌ ถ ท ฐ / ท / / th /
- 9. ณ น / น / / n /
- 10. บ / บ / / b /
- 11. ป / ป / / p /
- 12. ผ พ ภ / พ / / ph /
- 13. ฟ / ฟ / / f /
- 14. ม / ม / / m /
- 15. ย / ย / / y /
- 16. ร ล พ / ล / / l /
- 17. ว / ว / / w /
- 18. ฉ ช ฌ ฎ ศ ษ ส / ช / / s /
- 19. ห ฮ ร / ฮ / / h /
- 20. อ / อ / / ? /

จะเห็นว่าหน่วยเสียงพยัญชนะต้นในภาษาอีสานต่างจากภาษากลางคือภาษากลางไม่มีหน่วยเสียง /ฉ/ / น̄ / ภาษาอีสานไม่มี /ช/ /ch/ และ ร /r/ มีพยัญชนะบางตัวซึ่งในภาษาถิ่นอีสานออกเสียงต่างจากภาษากลางคือ

ฉ เป็นเสียงนาสิก ตัวอย่าง หญ้า ไทยกลางออกเสียงว่า ยา อีสานออกเสียงว่า หญ้า (นาสิก)

ย เป็นเสียงนาสิกบ้าง ตัวอย่างคำว่า ยา ไทยกลางออกเสียงว่ายา อีสานออกเสียงว่า ยา (นาสิก) และ ย ออกเสียงเป็น ย ก็มีเช่น อยา อีสานออกเสียงว่า ยา

จ ช ฅ เป็นเสียง ช เช่น ฉัน เป็น สัน, ชัน เป็น ชัน, ฉาน เป็น ชาน
 ร เป็นคำโบราณอีสานออกเสียงเป็นเสียง ฮ เช่น รอน เป็น ฮอน แต่ถ้า
 เป็นคำปัจจุบันออกเสียงเป็น ด เช่น โโรค ออกเสียงว่า โลศ รด ออกเสียงว่า ลด
 ข. หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ ร ล ว ในภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่า
 ไม่มีเช่น

<u>ภาษาไทยกลาง</u>	<u>ภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่า</u>
กราบ	กาบ
คลาน	คาน
ความ	ควม

2. หน่วยเสียงสระ หน่วยเสียงสระเอื้อ ไม่มีในภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่า
 ชาวบ้านจะออกเสียง เป็นเสียงเอื้อย แต่วิทยากรบางท่านที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษา
 จะออกเสียงเป็นเสียงสระเอื้อ เช่น

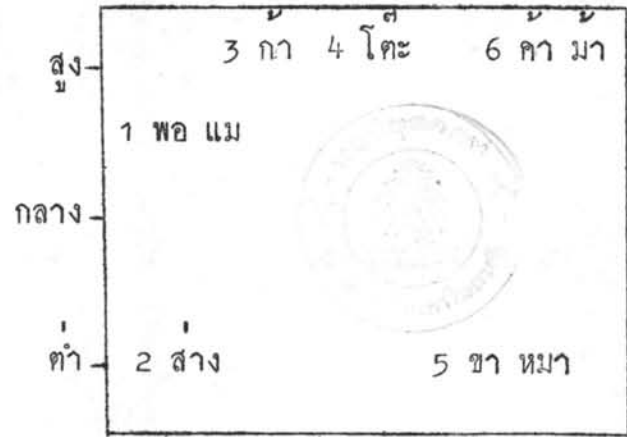
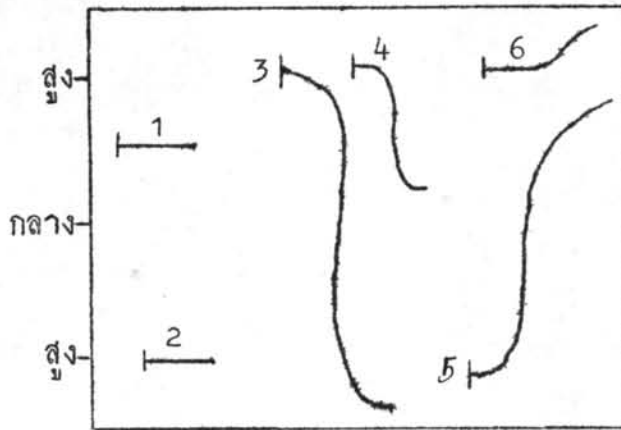
<u>ภาษาไทยกลาง</u>	<u>ภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่า</u>
เกลือ	เกีย, เกือ
เคื่อน	เคียน, เคือน
เวือน	เวียน, เวือน

3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่ามี
 ลักษณะคล้ายคลึงกันกับภาษาไทยอีสาน อำเภอบ้านนา นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์
 คอไปนี้

ผังระดับเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยอีสาน อำเภอคำชะนัค¹

ผัง

ตัวอย่างคำ

หน่วยเสียง	คำไทยอีสาน	คำไทยกลาง
1 สามัญสูง	พอ, แม	พอ, แม
2 เอก	ชา, สา ง	ชา, สร้าง
3 โท	กา, มา	กลา, มา
4 ตรี	คั, โตะ	คั, โตะ
5 จัตวา	ชา, หมา	ชา, หมา
6 ตรีเพี้ยน	คา, มา	คา, มา

เสียงวรรณยุกต์ของคำในภาษาไทยอีสานหมู่บ้านเมืองเก่าตามผังระดับเสียงข้าง
บน มีข้อสังเกตดังนี้

1. ถ้าคำไทยกลางอักษรต่ำ คำเป็นที่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์เอก ภาษาถิ่นหมู่บ้านเมืองเก่าจะออกเสียงเป็นเสียงสามัญสูง เช่น

¹อารีย์ สหชาติโกสัย, เอกสารประกอบการเรียนวิชาภาษาถิ่น, วิทยาลัยวิชาการ
ศึกษาพระนคร.

ภาษาไทยกลาง
 ้
 พอ
 ้
 แม่
 ้
 พ

ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า
 ้
 พอ
 ้
 แม่
 ้
 พ

ยกเว้นคำว่า ท่า ซ่า ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่าจะออกเสียงเป็น ต่า, ซ่า

2. ถ้าอักษรต่ำ ที่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์โท ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่าจะออกเสียงเป็นเสียงโท

ภาษาไทยกลาง
 ้
 คา
 ้
 น้า
 ้
 ไม

ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า
 ้
 คา
 ้
 น้า
 ้
 ไม

3. อักษรกลาง คำเป็นเสียงสามัญในภาษาไทยกลาง ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่าจะออกเสียงเป็นเสียง จักว่า เชน

ภาษาไทยกลาง
 ้
 กา
 ้
 กิน
 ้
 ปลา
 ้
 คิน
 ้
 คิน

ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า
 ้
 กา
 ้
 กิน
 ้
 ป่า
 ้
 คิน
 ้
 คิน

4. อักษรกลางคำเป็นที่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์เอกในภาษาไทยกลางภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่าจะออกเสียงเป็นเสียงสามัญสูง เชน

พอ ออกเสียงเป็นเสียงสามัญสูง
 โก ออกเสียงเป็นเสียงสามัญสูง
 ไม้ ออกเสียงเป็นเสียงตรีเพี้ยน

คำจำกัดความของศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่องคติชาวบ้านเป็นงานวิจัยที่ใหม่ในวงการวิจัยจึงให้คำจำกัดความของศัพท์เฉพาะดังต่อไปนี้

✓ เพลงกล่อมเด็ก คือ เพลงสำหรับขับร้องกล่อมเด็กให้ได้รับความเพลิดเพลินในเวลาอนและต้องการให้เด็กหยุดนอน สุธวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ กล่าวว่าเพลงกล่อมเด็ก ก็ช่วยผ่อนคลายความเหนื่อยหน่ายของผู้เลี้ยง เพราะได้รับความเพลิดเพลินจากสัมผัสเสียงของคนบางครั้งจะระบายความในใจด้วย

✓ เพลงหยอกเด็ก เป็นเพลงหยอกเย้าเด็กให้ได้รับความสนุกสนานและแสดงปฏิกริยา เช่น หัวเราะ บริหารร่างกาย

✓ ผญา² เป็นคำแผลงมาจากปัญญาและเป็นคำคมที่เคยใช้ในวงราชการสมัยก่อน ต่อมาหนุ่มสาวหรือผู้สูงอายุนิยมพูดโต้แย้งกัน ตามความเข้าใจของประชาชนทั่วไปหมายถึงคำกลอน หรือสุภาษิตพื้นเมืองอีสาน มีทั้งบทกลอน บทสอนใจและบทเกี่ยวพาราสี ผญานี้จะมีมาแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบแต่เพียงว่านิยมพูดกันไปจนถึงประเทศลาว อันเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับไทยในภาคอีสาน

✓ ชะล่า คือ คำสอนเป็นเรื่องราวที่บุคคลในสังคมเชื่อว่าถ้าปฏิบัติตามจะก่อให้เกิดสิริมงคล ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะประสบหายนะ คำสอนดังกล่าวชาวอีสานเรียกว่า "ชะล่า"

¹ สุธวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, คติชาวบ้านภาคใต้, (พระนคร:สำนักพิมพ์ก้าวหน้า 2512), หน้า 77.

² พระราชสารเวที, เจ้าอาวาสวัดธาตุ, ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

การศึกษาจะลำทำให้เราเข้าใจความเชื่อของประชาชน

นิทานชาวนาน เป็นเรื่องเล่านิทานชาวนานบางเรื่องอาจจะแทรกด้วยภาษาร้อยกรอง หรือทำนองเพลง ทั้งขึ้นอยู่กับแรงบันดาลใจของผู้เล่าเรื่องที่เล่าแยกประเภท เป็นนิทานสัตว์ นิทานคติ นิทานมุขตลก และนิทานทรงเครื่อง

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาคติชาวนานในประเทศไทยในปัจจุบัน มีผู้ให้ความสนใจมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เช่น ในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาคติชาวนาน เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษาค้นคว้าในความสัมพันธ์ของการศึกษาคติชาวนานและไคยลงงานวิจัยคติชาวนานที่วิจัยในประเทศไทยดังนี้

กิ่งแก้ว อัครถาวร¹ ได้ศึกษารวบรวมคติชาวนานในระหว่างเดือน ตุลาคม 2507- มกราคม 2508 เพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก เป็นภาษาอังกฤษชื่อ The Folk Religion of BanNai ต่อมาได้แปลบางส่วนที่เกี่ยวกับวรรณกรรมเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า วรรณกรรมจากบ้านนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษารวบรวมวรรณกรรมจากหมู่บ้าน ในวิเคราะห์โครงเรื่องว่ามีผลสะท้อนถึงการดำเนินชีวิต เกี่ยวข้องกับศาสนา การวิจัยมุ่งที่จะนำเอาเรื่องเล่าพิจารณาถึงความสัมพันธ์ต่อการจัดระเบียบและจรรยาบรรณของสังคม และต้องการจะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศและระบบเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ.2509² กุหลาบ มลลิกะมาส ได้รวบรวมเนื้อเรื่องจากท้องถิ่นต่าง ๆ

¹ Kingkeo, Attagara, The Folk Religion of BanNai, Bangkok, Kurusapha Press, 1968.

² กุหลาบ มลลิกะมาส, คติชาวนาน, วิทยานิพนธ์ (พระนคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ สาราณราษฎร 2509).

ในประเทศไทย แบ่งเป็น 2 บท คือ บทแรก คติชาวบ้าน บทที่ 2 นิทานชาวบ้านโดยมีความมุ่งหมายประการที่หนึ่ง เพื่อจะรวบรวมคติชาวบ้านและนิทานชาวบ้านที่รู้จักกันอยู่โดยทั่วไปมาประมวลไว้เป็นตัวอย่าง ประการที่สอง เพื่อแยกประเภทคติ และนิทานนั้น ๆ ตามหลักวิชาที่ศึกษากันเป็นสากลในปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยเจตนาจะให้เป็นการแนะนำการศึกษาคติชาวบ้านอันเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาของสถานศึกษาฝึกหัดครูมิใช่เพื่อการเรียนเนื้อเรื่องคติชาวบ้านโดยตรง

อนึ่ง แผนกวิชาภาษาไทยวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา¹ ได้สำรวจและรวบรวมคติชาวบ้านอำเภอสะทิงพระ อำเภอระโนด พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2513 มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บมรดกทางวัฒนธรรมไว้เป็นประโยชน์ในการศึกษาคนคว่า สิ่งที่สำรวจมีเพลงกล่อมเด็ก นิทานพื้นเมือง บทกลอนสำหรับเด็ก ความเชื่อประเพณีต่าง ๆ ส่วนวนภาษา โบราณวัตถุ การละเล่นพื้นเมือง แผนกวิชาภาษาไทยวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา ได้เสนอแนวคิดสำหรับการสำรวจรวบรวมคติชาวบ้านว่า เรื่องบางเรื่อง เช่น ประวัติการละเล่น นิทานพื้นเมือง ประวัตินิทานต่าง ๆ กำลังจะสูญหายไป ทั้งนี้เห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่าหาผู้ที่มีความรู้ในสิ่งเหล่านี้ได้น้อยมาก ผู้ที่รู้บ้างคือผู้สูงอายุ มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ส่วนคนรุ่นหลังไม่มีใครสนใจเลย บทเพลงกล่อมเด็กยังร้องกันได้แพร่หลาย แต่ผู้ที่ร้องได้ก็จะเป็นสตรีที่มีอายุกว่า 30 ปี ปัจจุบันไม่ได้ใช้เพลงกล่อมเด็กให้เป็นประโยชน์ในการเลี้ยงทารกเหมือนสมัยก่อน ผลการสำรวจโดยทั่วไปชี้ให้เห็นว่าประเพณีส่วนใหญ่กำลังจะสูญหายไป ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมใหม่กำลังแผ่ขยายเข้าไปทุกกระยะ

สำหรับคติชาวบ้านภาคเหนือ นั้น คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ² ได้มอบหมายให้

¹ แผนกวิชาภาษาไทยวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา, คติชาวบ้าน, อำเภอสะทิงพระ อำเภอระโนด (สงขลา: โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2513).

² คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติ, ประเพณีพื้นเมืองนิทานพื้นเมือง, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514).

นาย ไกรศรี นิรมานเหมินท์ เป็นผู้เรียบเรียงโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง เรื่องประเพณีแต่งงาน นิทานท้องถิ่น เพลงชาวพื้นเมือง คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมได้มอบให้นาง ปรานี นาควัชร ผู้ช่วยเลขานุการฝ่ายวัฒนธรรม ถอดแถบบันทึกเสียง เรียบเรียงเป็นภาษาพื้นเมือง และ แปลความเป็นภาษาไทยกลาง

ผลงานดังกล่าวเป็นผลของความตื่นตัวในการศึกษาคุณค่าวิชาคหิชาชาวบ้าน งานวิจัยในต่างประเทศด้านคหิชาชาวบ้านนั้นมีมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 วิวัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1956¹ ริชาร์ด เอ็ม คอร์ดซัน (Richard M. Dorson) ได้ศึกษารวบรวมคหิชาชาวบ้านของชาวนิโกรแห่งมลรัฐมิชิแกน (Michigan) จากคำบอกเล่า เนื้อเรื่องมิได้ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้แนะนำวิทยากร ตลอดจนถึงความจำเป็นของวัฒนธรรม บุคลิกลักษณะของชาวนิโกร วิทยาการ (Technique) และศิลปการเล่า วิทยากรที่เล่าเรื่องนี้ได้อพยพมาจากรัฐทางใต้ ใต้นำเรื่องเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา การทำเสน่ห์ต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งที่เล่าจะเพี้ยนไปจากเรื่องเดิมของชาวนิโกร วิทยากรผู้มีความสามารถและมีความรู้เรื่องนิทานก็คือ เจ.ดี. สักส์ (J.D. Suggs) เล่าเรื่องไว้ 200 เรื่อง อีกคนหนึ่ง คือ จอห์น แบลกามอร์ (John Blackamore) สามารถเล่านิทานเรื่องยาว ๆ โดยไม่ต้องหยุดพัก นิทานต่าง ๆ จะให้ความคิดในด้านความเชื่อความศรัทธา และ มุขตลก ริชาร์ด เอ็ม คอร์ดซัน ได้ให้ความรูวนิทานนั้นแต่เดิมมาจากยุโรปสมัยกลาง (Medieval Europe) เกาะอังกฤษ (British Isles) อัฟริกา ตะวันตก (West Africa) และจากประวัติสิ่งแวดล้อมของคนอเมริกัน การเลือกเรื่องต่าง ๆ แสดงให้เห็นสภาพเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไป ความสัมพันธ์ เช่น คหิชาศาสนา ประวัติศาสตร์ ลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของชาวนิโกร

และในปี ค.ศ. 1958 เมลวิลล์ เจ และฟรานซิส เอส เฮอส์โลวิทส์ (Melville J. and Frances S. Herskovits)² ได้รวบรวมเรื่องเล่าของชาวคาโฮเมียน

¹Richard M. Dorson, Folklore Research Around the World, Blomington: Indiana University Press, 1961).

²Melville J. and Frances S. Herskovits, Dohomean Narrative, Illinois : Northwest University Press, 1958).

<u>ภาษาไทยกลาง</u>	<u>ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า</u>
ไก	ไก
แก	แก
คา	คา
เตา	เตา

5. อักษรคำ คำเป็นในภาษาไทยกลางที่เป็นเสียงสามัญสูงภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า จะออกเสียงเป็นเสียงตรีเพี้ยน เช่น

<u>ภาษาไทยกลาง</u>	<u>ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า</u>
มา	มา
เรือน	เฮียน, เฮอน
รัง	ฮัง
ความ	ควม

เสียงตรีเพี้ยนนี้จะคล้ายเสียงตรีเพี้ยนในภาษาไทยกลางที่ออกเสียงคำว่า

ไปใหม่	เป็น	ไปไม้
คินัน	เป็น	คิซัน
ดม	เป็น	พม

แต่เสียงตรีเพี้ยนในภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่าออกเสียงต้นคำเป็นเสียงสามัญเหมือนคำไทยกลาง กลางคำเป็นเสียงตรี หางเสียงออกเสียงเป็นเสียงโท

<u>ภาษาไทยกลาง</u>	<u>ภาษาถิ่นหมูบ้านเมืองเก่า</u>	<u>การออกเสียง</u>
มา	มา	มา อ่า อ่า
คา	คา	คา อ่า อ่า

การเขียนขอมูลเขียนด้วยอักษรไทยกลางเพื่อสะดวกในการอ่านดังนั้นเมื่อขอมูลใช้อักษรอย่างไรตามที่กล่าวข้างต้นต้องออกเสียงตามนั้น เช่น

(Dahomean) เริ่มรวบรวมในปี ค.ศ. 1931 วิทยากรเป็นชาวคาโธเมียนจากอัฟริกา ตะวันตก (West Africa) มีผู้เล่าทั้งหมด 26 คน ในจำนวนนี้มี 2 คน ที่มีอายุน้อย คนหนึ่งอยู่ในวัยรุ่น อีกคนหนึ่งอายุประมาณ 25 ปี วิทยากรนอกนั้นเป็นบุคคลวัยกลางคน บางคนเป็นนักบวชลัทธิพื้นเมือง วิทยากรทั้งหมดเป็นชาย เพราะในขณะนั้นไม่สามารถจะหาวิทยากรสตรีที่สามารถพูดภาษาฝรั่งเศสได้ วิธีการแปลจากคำพูดของวิทยากรซึ่งเล่า เป็นภาษาฟอน (Fon) อันเป็นภาษาของชาวคาโธเมียน คำบางคำเป็นศัพท์เฉพาะ ของภาษาฟอนหรือวลีบางวลีจะเป็นภาษานีโกร-เฟรนช์ (Negro-French) จะใช้ทับศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้พยายามรักษาความหมายเดิมไว้ทั้งคำสำนวน (Idiom) แบบแผน (Style) รวบรวมได้วางขอบเขตการศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวคาโธเมียนว่าจะไม่โต้แย้งหรือขยายขอบเขตเรื่องที่เล่า ชนบทกรรมนิยมประเพณีจุดเริ่มต้นของ เรื่องที่เล่า เรื่องเล่าของชาวคาโธเมียนนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดคำนึงของชาวคาโธเมียนที่แสดงออกในลักษณะของนิยายคิคำบรรพ์ (Myth) และนิทาน (Tales) ซึ่งจะให้ความรู้ในด้านวัฒนธรรม มานุษยวิทยา และ ภาษาศาสตร์

ลักษณะหมู่บ้านเมืองเก่า

หมู่บ้านเมืองเก่า

หมู่บ้านเมืองเก่ามีจำนวนหลังคาเรือน 500 หลังคาเรือน ประชาชน 4,500 คน ประชาชนโดยทั่วไปมีอาชีพ ทำนา ทำไร่ กรรมกรและรับราชการ หมู่บ้านเมืองเก่า แต่โบราณจัดแบ่งเป็นคุ้ม คือ

คุ้มไต

คุ้มกลาง

คุ้มเหนือ

พระราชสารเวที เจ้าอาวาสวัดชาติ คุ้มไต ได้อธิบายว่า การแบ่งคุ้มนี้แบ่งตาม

ทิศทางน้ำไหล เพราะสมัยโบราณมีน้ำไหลจากทุ่งนาผ่านหมู่บ้านจากทิศเหนือของหมู่บ้าน
ช่วงที่น้ำไหลแรงมากในฤดูน้ำหลากคือตรงที่เรียกว่าสะพานกกกู่ ปัจจุบันนี้เทศบาลได้จัด
ทำท่อระบายน้ำและไม่มีสะพานนี้แล้ว

หมู่บ้านเมืองเก่ามีวัด 3 วัด คือ

คุ้มใต้	-	วัดธาตุ
คุ้มกลาง	-	วัดกลาง
คุ้มเหนือ	-	วัดหนองแขง

มีถนนสายกลางเมืองผ่านหมู่บ้าน และโรงเรียนเทศบาลซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ
หมู่บ้านตั้งอยู่ในบริเวณวัดกลาง

วิทยากร

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากวิทยากรของหมู่บ้านเมืองเก่าดังต่อไปนี้

พระราชสาร เวที

อายุ 70 ปี เพริชญ 5 ประโยค นักรรรมเอก รองเจ้าคณะจังหวัดปัจจุบันเป็น
เจ้าอาวาสองค์ที่ 4 วัดธาตุ คุ้มใต้เมืองเก่า รวมพรรษาที่บวช 42 พรรษา

พระครุธรรมสาร สมณทัต

อายุ 44 ปี เจ้าอาวาสวัดหนองแขง คุ้มเหนือ เมืองเก่า ท่านบวชในบวร
พุทธศาสนา 24 พรรษา

พระมหาทองสา ปรีชาคิลก

อายุ 42 ปี เพริชญ 8 ประโยค ท่านบวชในพุทธศาสนา 22 พรรษา ปัจจุบัน
จำพรรษาอยู่วัดธาตุ คุ้มใต้ เมืองเก่า เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรม ท่านเป็นผู้ที่มีวิชาศิลป์
จึงมีความสามารถติดต่อประสานงานกับวัดต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนในจังหวัดขอนแก่น
ท่านได้ริเริ่มตั้งชุมชนหนุ่มสาว เพื่อพัฒนาหมู่บ้านท่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น

นาง ผึ้ง ไกรสรกุล

อายุ 83 ปี บ้านเลขที่ 315 ถนนกลางเมือง คุมกลางเมืองเก่า บิดา คือ หลวง
ชำนาญคดีราษฎร อดีตครองเจ้าเมือง ไคเลาเรียนหนังสือจนจบคือตัวหนังสือขอมสามารถอ่าน
ภาษาไทยปัจจุบันได้แต่เขียนไม่ได้ เขียนได้เฉพาะชื่อตนเอง สมัยเมื่อเป็นเด็กไม่ได้เรียน
หนังสืออย่างมีแบบแผนดังเช่นปัจจุบัน เพราะบิดามารดาเกรงว่าจะเขียนจดหมายถึงชายหนุ่ม
การเรียนรู้นั้นได้ไปฟังจากผู้ที่มีความรู้ ไครสามารถอ่านหนังสือได้ก็ไปนั่งฟัง จดจำไว้คำใด
อ่านไม่ได้ก็ตาม นางผึ้ง มีความจำเป็นเยี่ยม สามารถจำงานได้หลายเรื่อง แล้วเล่าเป็น
บทกลอนดังปรากฏในงานวิจัย อีกทั้งเป็นผู้ที่คิดบทกลอนได้โดยฉับไว แม้จะยุ่งเหยิงวุ่นวาย
ก็ยังมีความจำดี

นาย คำ พลเชียงสา

อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 241 ถนนกลางเมือง คุมใต้เมืองเก่า ไคเคยบวช
เรียนในพุทธศาสนา มีความรู้เรื่องยาแผนโบราณ

นาง พันทิพา ยอดแก้ว

อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 358 ถนนกลางเมืองคุมกลางเมืองเก่า สำเร็จ
การศึกษาระดับปริญญาตรีจากโรงเรียนยุวศรรักษ์วิทยาลัย มีความสนใจนิทานนิยาย
ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันรับราชการเป็นครูประจำอำเภอ
กระนวน จังหวัดขอนแก่น

นาง หนู ชาสดี

อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 467 ถนนกลางเมือง คุมเหนือ เมืองเก่า

นาง นาง แก้วบุญเรือง

อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 546 ถนนกลางเมือง คุมเหนือ ตำบลเมืองเก่า

นาง กัม มาโคตร

อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 476 ถนนกลางเมือง คุ้มเหนือ ตำบลเมืองเก่า

นาง พัง สีหราช

อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 527 ถนนกลางเมือง คุ้มเหนือ ตำบลเมืองเก่า

นาง ทิม สีหราช

อายุ 47 ปี อยู่บ้านเลขที่ 587 ถนนกลางเมือง คุ้มเหนือ ตำบลเมืองเก่า

นาย คุณ ทาจำปา

อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 500 ถนนกลางเมือง คุ้มเหนือ เมืองเก่าขอนแก่น

นาย โทณ มีเมืองเก่า

อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 529 ถนนกลางเมือง คุ้มเหนือ เมืองเก่าขอนแก่น